

**Oponentský posudek
disertační práce
na Ústavu filosofie a religionistiky FF UK v Praze**

David Svoboda
Metafyzické myšlení Tomáše Akvinského
Od pojmu jsoucna a jednoty k pojmu celku a části

Přednosti práce

Předložená disertační práce je ve svém celku zdařilým pokusem o představení klíčových témat Tomášovy metafyziky. Přitom každé z těchto témat představuje samo o sobě dosti složitou problematiku a jejich pojednání v rámci jediné studie je samo o sobě náročným úkolem. Výklad všech pojednávaných témat je kompetentní a je založen na velmi dobré znalosti a velmi dobrém porozumění Tomášovu dílu. Interpretace Tomášových textů jsou vesměs precizní a autor se při nich nedopouští větších zkreslení či posunů. V celku se mu daří ukázat vzájemnou souvislost témat Tomášovy metafyziky a propojit je v koherentní celek. Nejzdařilejší částí práce je samotné její jádro, tj. kapitola 5 věnovaná Tomášově koncepci jednoty a kapitola 6 zasvěcená problematice celku a části. Těmto kapitolám nelze vytknout žádné významnější nedostatky: příslušná témata jsou v nich pojednána soustavně a velmi precizně a příslušnou problematiku objasňují ze všech podstatných aspektů. Tato část by rozhodně stála za samostatnou publikaci. Z formálního hlediska je třeba ocenit, že práce je psána kultivovaným jazykem a obsahuje jen minimální množství překlepů či gramatických chyb.

Nedostatky práce a náměty k diskusi

Práce sestává z několika různých částí nestejné kvality a úrovně. Jak již bylo řečeno, její centrální oddíl (kap. 5 a 6) je velmi zdařilý. Některým předchozím kapitolám lze však vytknout řadu dílčích nedostatků. Své následující kritické připomínky formuluji s vědomím toho, že tyto kapitoly představují spíše úvodní část a nemají ambici pojednat příslušná témata se stejnou důkladností, jako je tomu v případě ústředního tématu. Je nicméně úlohou oponenta na tyto nedostatky upozornit.

Jedna obecná výhrada se týká samotné interpretační metody. Výklad Tomáše má v mnoha případech až příliš „inventarizační“ charakter. Autor často parafrázuje vybrané textové pasáže, aniž by měl odvahu více se odpoutat od textu a vyložit Tomášovy nauky soustavněji a s větším zohledněním sekundární literatury. V řadě případů by tyto výklady mohly jít do větší hloubky, více otevřít zásadní sporné interpretační otázky a zřetelněji zasadit interpretované nauky do historického kontextu. V důsledku zmíněné interpretační metody tak místy vznikají jakési koláže sestavené z parafrázujících výkladů různých textů, které postrádají jasnou myšlenkovou linii a čtenář se v nich obtížně orientuje. Textu by jistě prospělo, kdyby autor spojoval jednotlivé části jasným vysvětlením, jak to, co bude následovat, souvisí s předchozím a jaký nový krok v postupu výkladu to představuje.

Slabším článkem práce je zejména druhá kapitola věnovaná Tomášově koncepci jsoucna a teorii participace. Zde obsažený výklad Tomášovy teorie participace v zásadě není věcně nesprávný, ale způsob jeho provedení trpí právě výše naznačenými nedostatky. Postupně jsou probírány rozličné myšlenkové motivy, které více méně odpovídají posloupnosti motivů pojednávaných v Tomášových textech, ale celý výklad je místy nepřehledný, není vždy jasné, jaký vztah mají jednotlivé motivy k hlavnímu tématu, některé pasáže jsou z hlediska vlastního záměru kapitoly nadbytečné, některá témata se opakují, zatímco klíčové motivy by si naopak

zasloužily podrobnějšího a důkladnějšího pojednání. Je především otázkou, zda bylo vzhledem k záměru a hlavnímu tématu kapitoly, která se soustředí zejména na otázku složenosti jsoucná z esence a bytí, nezbytné zařadit obsáhlý a poměrně spleťitý výklad o různých typech participace. V tomto ohledu se mi zdá příznačné, že autor sám ve svých tezích celou problematiku participace zmiňuje jen okrajově. Nepovažuji také za příliš šťastné, že výklad o teorii participace je postaven téměř výhradně na poměrně doslovné parafrázi dvou *lectiones* Tomášova komentáře k *De hebdomadibus* (který pak abruptně přechází v referát *Quaestiones de quodlibet*). Celý výklad teorie participace je tak od počátku zatížen příliš úzkou souvislostí se specifickou tematikou Boethiova spisu, aniž by ovšem bylo blíže vysvětleno, jaká problematika se v tomto spisu vlastně řeší a jak Tomáš zde obsaženým Boethiovým naukám rozumí. Tyto skutečnosti příliš neprospívají jasnosti výkladu. Myslím, že by také bylo vhodné zřetelněji rozlišit a oddělit problematiku participace esence na bytí a participace stvořeného jsoucná na Bohu jako *ipsum esse subsistens* již vzhledem k tomu, že první tematika patří k samotné metafyzické analýze struktury jsoucná, zatímco druhá problematika spadá do oblasti (filosofické) teologie, která se táže po příčinách předmětu metafyziky. Rozdíl mezi *esse commune* a *ipsum esse subsistens* by každopádně stál za detailnější výklad, zejména otázka způsobu, jak k posledně zmíněnému dospíváme na základě poznání stvořených věcí. Zdá se mi také, že není dost jasně vysvětlen vztah mezi „kauzální participací“ a „participací kompozicí“ (resp. „participací podobností“), přestože obojí typ participace je na různých místech právě s participací na bytí spojován.

Výklad o transcendentáliích a kategoriích ve třetí kapitole má jasnější strukturu a je věcně správný, ale zůstává spíše na povrchu a místy zaostává za již existující sekundární literaturou (zejm. Aertsenem), takže pro znalce problematiky nepředstavuje větší přínos.

Čtvrtá kapitola o ontologické struktuře kategoriálního jsoucná obsahuje silnější i slabší pasáže. Postrádám zde zvláštní paragraf věnovaný pojmu esence (když už nebyl tento pojem detailněji pojednán ve druhé kapitole, kde by to možná bylo nejspíš na místě). Poněkud matoucí je užití termínu „forma“ v § 1 (např. str. 95). Není zde vždy jasné, zda má autor na mysli *forma totius* nebo *forma partis*. V § 7 podle mého soudu není v některých bodech správně objasněn vztah logické a metafyzické struktury esence, resp. problematika „pomyslné distinkce“ rodových a druhových pojmů. Autor na jedné straně připouští, že tato „pomyslná distinkce“ má svůj základ ve věci, na druhé straně však tvrdí, že Tomáš otázku, „co je po věcné stránce základem této pomyslné distinkce“ nikde explicitně neobjasňuje (str. 159). Přitom pomíjí Tomášova výslovná vyjádření, podle nichž je pojem rodu získáván z látky, zatímco pojem diference z formy (*De ente et essentia* 2). Rodovému pojmu a pojmu diference tedy ve věci reálně odpovídá rozdíl mezi látkou a formou, z nichž jsou tyto pojmy získávány pomocí *abstractio sine praecisione*, zatímco druhový pojem zahrnuje a označuje oba strukturní momenty explicitně či vymezeně.

Jisté výhrady mám ke způsobu překládání některých latinských termínů, jako „transcendentní pojmy“ pro *transcendentia* (obvyklý úzus je „transcendentálie“), „terminovat“ pro *resolvere*, „snaživost“ pro *appetitus* (lépe: „tíhnutí“), „grady entity“ pro *gradus entitatis* (lépe: „stupně jsoucnosti“).

Hodnocení

Navzdory uvedeným výhradám se domnívám, že disertace ve svém celku splňuje požadavky kladené na doktorskou práci v oboru filosofie a doporučuji ji k obhajobě.

Václav Němec

